

O POGIBIJI GLAGOLA POGINUTI

Već čitav niz godina pratim pogibiju jednog glagola — ironično, upravo glagola *poginuti* — sve se nadajući da će se spomenuti glagol vratiti u život. Kako se to ne događa, možda je korisno započeti akciju spašavanja upozorenjem kako je uopće došlo do toga da se *poginuti* nađe na popisu ugroženih riječi. Jednostavno tako što većinu stranih vijesti dobivamo, preko novinskih agencija, na engleskom jeziku. U tim se vijestima često javlja o pogibanju, ranjavanju, broju poginulih i ranjenih i tako dalje. Najčešći engleski izraz za *poginuti* jest *to be killed* (dakle, *poginulo je šest osoba* prema *six persons were killed* i sl.). Neprilika je upravo u glagolu *kill* koji znači *ubiti* i samo u pasivu (*to be killed*) znači *poginuti*. Stoga, i zbog osrednjeg poznavanja engleskog jezika agencijskog osoblja i novinara (čitaj: lavljim dijelom Tanjugovih u proteklih pedesetak godina), doslovno se prevodi tip *to be killed* izričajem *biti ubijen* umjesto ispravnim *poginuti*. Kako je, nažalost, riječ o čestom događaju koji se spominje bar nekoliko puta u svakom broju novina, prosječan čitalac izložen je oblicima *ubijeno je*, *ubijeni su* i slično bar tisuću puta godišnje. To onda, budući da većina ljudi praktično i ne čita drugo osim novina, prelazi u jezičnu naviku pa ljudi više ne pogibaju nego gotovo bez razlike bivaju ubijeni. Tako je i u domaćim vijestima gdje, i bez posredništva engleskog *to be killed*, saznajemo iz beogradskih medija o navodno nekoliko ubijenih i ranjenih u Pakracu ili, iz Tanjugove vijesti iz Ohrida, čitamo o ubijenom policajcu u nemirima u Tirani, i tome slično.

Reći ćete možda: zar je važno je li netko *ubijen* ili je *poginuo*, mnogo je važnija sama ta tragična činjenica. Slažem se, ali ovo nekoliko riječi potaknuto je zapažanjem jedne jezične pojave, a stanje u jeziku siguran je pokaza-

telj i duhovnog stanja u društvu. Nemažno izražavanje i erozija vokabulara nerijetko upućuju i na moralnu eroziju. U svakom slučaju, glagol *poginuti* nije zaista kriv za svoje nestajanje. Pričuvajmo ga da ne bi i on poginuo kako su već poginule ili pogibaju premnoge riječi, velikim dijelom upravo Tanjugovom zaslugom, u 'bliskim susretima' sa srpskim vokabularom. To je međutim sasvim drugi problem, i mnogo teža pogibija, pa o tom drugom prilikom.

Željko Bujas

VRATIMO SE NAZIVIMA NORMA I NORMALIZACIJA

Tehnička normalizacija* započela je u Jugoslaviji oko 1930. godine. Riječ je o prvim normama u pojedinim strukama, kao što su vojska, pošta, željeznica, graditeljstvo i dr. Godine 1939. osnovan je Jugoslovenski nacionalni komitet za normalizaciju, ali on do travnja 1941. godine nije donio ni jednu jugoslavensku normu. Starojugoslavenska vojna industrija usvojila je, međutim, do tog vremena nekoliko stotina internih normi vojne industrije. Banovina Hrvatska donijela je početkom 1941. godine naredbu kojom je

* U suvremenom standardu prevladalo je drugo značenje naziva *normalizacija* pa se njime danas označuje »dovođenje/vraćanje u normalno/prirodno stanje«. Naziv je osobito frekventan u političkom žargonu. Prvotno značenje naziva – »usklađivanje/utvrđivanje norme/obrasca« danas izriče imenica *normiranje*. U skladu s tim funkcionira sustav *norma*, *normirati*, *normiranje*, *normiranost*. (Ur.)

osnovala svoj Savjetodavni odbor za normalizaciju. Za vrijeme rata odbor pod tim nazivom djelovao je pri Ministarstvu narodnog gospodarstva NDH. Doneseno je nekoliko stotina Hrvatskih normi (HN), pretežno industrijskih.

Međunarodna zajednica definira normu ovako (Mjeriteljski vjesnik 1987, str. 623): *Norma* je dokument, stvoren suglasnošću i odobren od priznatoga tijela, namijenjen sveopćoj i mnogokratnoj upotrebi, koji određuje pravila, odrednice ili značajke djelatnosti ili njihovih rezultata, a namijenjen je postizanju optimalne razine uredenosti u danom području (ISO/IEC Guide 2(1986), točka 3/2). Riječ *norma* latinskoga je podrijetla. Uobičajena je u prijeratnom hrvatskom i srpskom rječniku. Isključivo se rabi u češkom, poljskom i slovačkom jeziku te u francuskom, nizozemskom, njemačkom, portugalskom, španjolskom i talijanskom. U engleskome govornom području upotrebljava se naziv *standard* (nažalost i u značenju: etalon). U obliku *standart* zadržao se u suvremenom ruskom jeziku, odakle je 1945. godine kao *standard* stigao u srpski i slovenski jezik, a zatim i u hrvatski. Pri tom je znatno potisnuo normu. Način potiskivanja može se razabrati iz sljedeće kronologije.

Odmah nakon rata osnovan je 1945. godine u Beogradu Privremeni odbor za standardizaciju, a poslije Biro za standardizaciju Saveta za mašingradnju Vlade FNRJ. Potkraj 1951. godine Savet je ukinut, a Biro pripojen netom osnovanoj Saveznoj komisiji za standardizaciju. Te godine doneseni su prvi zakonski akti o normalizacijskoj djelatnosti u Jugoslaviji. Godine 1960. počeo je djelovati zakon o jugoslavenskim normama na temelju kojega je osnovan Jugoslovenski zavod za standardizaciju u Beogradu, koji financira SIV. Do početka 1973. godine Zavod je objavio oko osam tisuća normi JUS-a. U naše vrijeme njihova je brojnost veća od jedanaest tisuća. Sve su

na srpskom jeziku; udio usporednih izdanja na hrvatskom jeziku sablažnjivo je malen, ispod 25%.**

Marijan Brezinščak

KNJIGA OTKLONA NESPORAZUMA OKO RIJEČI, ZBOG RIJEČI I S RIJEČIMA

(Stjepko Težak,
Hrvatski naš svagda(š)nji,
Školske novine, Zagreb, 1990)

Jezična kultura u životu čovjekovu, kao i u životu naroda, veoma je važna. Stoga literaturu o jeziku valja proučavati jer se jezik neprestano mijenja, razvija i obogaćuje.

Profinjeno izražavanje misli, ljepota, čistoća i jasnoća izraza ne bi trebali odlikovati samo književne velikane i jezične stručnjake, nego svakoga obrazovana čovjeka i kulturnog djelatnika. »Da bi riječ bila pokretačka i stvaralačka (i jezik općenito, I. S.), čovjek je mora poznavati i umjeti njome virtuozno vitlati«, piše na početku knjige (str. 7) Stjepko Težak.

U Hrvata se jezičnosavjetnička literatura sustavno pojavljuje i razvija još u prošleme stoljeću, o čem svjedoči i popis rječnika, gramatika, pravopisnih priručnika i jezičnih savjetnika na kraju Težakove knjige.

Bez obzira na to što su jezični savjetnici u prošlosti u nas pisani prema strogo postavljenoj shemi *pravilno-nepravilno*, *bolje je, provincijalno je, nije književno, valja-ne valja*, a da se ne daju detaljnija objašnjenja za pojedine savjete, ipak su oni pridonijeli obogaćivanju i razvijanju jezične kulture. Može se samo

** Prema mišljenju članova Zavoda za jezik IFF-a koji rade na JUS-u taj udio nije tako malen. (Ur.)